

Літэратура

1. Библер В. С. К философской логике парадокса // Вопр. философии. 1988. № 1.
2. Глой К. Проблема последнего обоснования динамических систем // Вопр. философии. 1994. № 3.
3. Горнфельд А. Г., Фигура в поэтике и риторике, сб. «Вопросы теории и психологии творчества», т. I, изд. 2-е, Харьков, 1911, стр. 335—339
4. Грузберг Л. А. Антиномия // Филолог. Пермь, 2003. № 2. С. 33—34.
5. Ивин А.А. Логика. Учебное пособие. Издание 2-е. М.: Знание, 1998. 240 с. ISBN 5-07-002820-0
6. Парадоксы русской литературы: Сб. Статей под ред. В.Марковича, В. Мида. СПб., ИНАПРЕСС, 2001, С –16
7. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. 4-е изд.М.: Политиздат, 1981. 445 .

АФАРЫСТЫЧНЫЯ ОСЦПЫ «СМАРГОНСКАГА ІНДАРА»

Г. І. Серэхан

Выдатны польскамоўны беларускі паэт XIX стагоддзя Антон Гарэцкі нам вядомы як віртуозны байкапісец, паэт легіёнаў, як сябра і паплечнік Адама Міцкевіча. Але сучаснікі паэта сцвярджаюць, што асабліваю папулярнасць і любоў ён заваяваў дзякуючы сваім маленькім вершыкам-экспромтам, напісаным з розных нагодаў і ў розных абставінах, але вельмі дасціпным і калючым. Станіслаў Мараўскі ў сваіх успамінах «*Kilka lat młodości mojej w Wilnie*» заўважае пра гэты своеасаблівы жанр ў творчасці Антона Гарэцкага: «...*Impromptów, które on, jak żebyś potrząsł czy gruszę, czy jabłoń, z siebie sypał a sypał i których największa liczba na nieszczęście zaginęła, chociaż się podówczas krukiem za pamięć każdego czepiały*» [4, с. 401].

Творы гэтыя рассыпаны па шматлікіх сямейных альбомах, у адзінкавых помніках альбо проста засталіся ў памяці нашчадкаў, таму дагэтуль не былі спецыяльным прадметам даследавання. У дадзенай працы мы пастараемся сабраць і прааналізаваць усе вядомыя нам на дадзены момант экспромты Антона Гарэцкага, класіфікаваўшы іх паводле тэматыкі.

Дзеля гэтага ў першую чаргу згадаем пра бескампраміснасць паэта як у палітычным, так і ў літаратурным жыцці. Так, у 20–30-я гады XIX стагоддзя папулярнасць Гарэцкага расла неверагодна хутка. Яго байкі і гістарычныя думы «*lotem błyskawicy*» рызыходзіліся па школах, дварах і павятовых мястэчках, абуджаючы зайздасць і няветлівыя адносіны тагачасных віленскіх карыфеяў паэзіі Шыдлоўскага і Расалоўскага, якія ў паляванні на славу штотыдзень насілі свае вершы ў папулярныя віленскія выданні. Рэдактары ўвогуле не плацілі ім ганарару, але тыя ўжо лічылі за ласку адно выдрукаванне іх твораў [гл. 5, 124–125].

Акрамя таго, Гарэцкі выклікаў нянавісць і непачцівасць з боку радавітых варшаўскіх крытыкаў. У асяроддзе іх уваходзіў і генерал Францішак Мараўскі. Ён жа напісаў абразлівы пасквіль «Nowy Parnas» з мэтай ачарніць і зганьбіць творчасць Гарэцкага, але, на шчасце, гэтая злосная сатыра не дайшла да Вільні, па меншай меры да універсітэцкай моладзі. Адынец з асцярожлівасцю каментуе гэты выпадак: «Był on bowiem w takiej sprzeczności z nastroem naszych uczuć i myśli, że choćby nie zaraził nas może swoim złym przykładem, ani osłabił czci dla Goreckiego; aleby nam zamaścił niewątpliwie idealne wyobrażenia, które nas łudziły zdaleka, o tych sławnych poetach, o tych mądrych krytykach warszawskich, dla których żywiąc sami uczucia czci i miłości, nie wątpiliśmy...» [5, 125].

Аднак сам Гарэцкі ўсё ж даведаўся пра нападкі крытыкаў і іх з'едлівае прысвячэнне, дзе яго назвалі «смаргонскім Піндарам». Разгневаны, ён увогуле перастаў друкавацца ў часопісах і толькі праз некалькі гадоў, у 1820 годзе, адказаў праціўнікам вершам «Zasluga, nagroda, intryga». З Цеханоўская ў слоўнікавым артыкуле пра А. Гарэцкага выказвае меркаванне, што ў сувязі са знявагай крытыкаў паэт нават спаліў распачаты збор твораў, рыхтаваны да выдання. І тут жа аўтарка заўважае, што больш праўдападобным з'яўляецца пазнейшае сведчанне Міцкевіча: да выдання творы Гарэцкага не дапусціла цензура [гл. 2, 307].

З нагоды гэтых перажыванняў паўстаў маленькі верш-эпіграма «На крытыкаў»:

Niech jeszcze dobre Niebo tem Polską obdarzy:	Хай добрае неба абдоруць Край гэтым:
By miała mniej krytyków, a więcej Pisarzy,	Каб крытыкаў менш было, болей Паэтаў,
Bo z naszym gospodarstwem podobiaństwo mają	З ліхім спадаром бо падобнае маюць:
	Ледзь дрэва ўзнялося, яго ўжо ссякаюць.
	(Пераклад Ірыны Багдановіч)
Jeszcze drzewa nie wzrosły już wycinają. [1]	

Ці то на з'едлівага неразумнага крытыка, ці то на недасведчанага чытача накіравана і наступнае двухрадкоўе:

Cóż, że siedzisz nad książką, małpeczko kochana?
Gdy nie rozumiesz, jaka tam rzecz napisana [3].

Як бачым ужо з гэтых двух твораў, досціпы Гарэцкага маюць афарыстычны характар і сатырычны змест. Але тэматычна яны не вычэрваюцца эпіграмамі на крытыкаў. Паэт неаднаразова зачпляў вострым словам і задзірыстых пісьменнікаў.

Так, маладога афіцэра Гарэцкага часта запрашалі ў арыстакратычныя салоны Вільні, Варшавы і Вены. Як успамінае Мараўскі, на адным з такіх абедаяў прысутнічаў нейкі граф Моль, які лічыў сябе вельмі таленавітым паэтам. Шчыра верачы ў гэта, ён нават пераклаў на польскую мову, а по-

тым і выдаў трагедыю Расіна «Бераніка». Яе ж, яшчэ свежую, нават «вільготную», прынёс у дом гаспадыні, каб пакінуць на памяць. Здарылася так, што на гэтым прыёме прысутнічаў і Антон Гарэцкі. Калі госці разышліся па розных кутках залы і заняліся размовамі, Гарэцкі ўзяў са століка ў рукі яшчэ незнаёмую для сябе кніжку і, хутка прабегшы яе вачыма, на вокладцы непрыкметна напісаў:

Taka losów ludskich dola,
Nie uniknie nic zniszczenia!
Mimo wieków uwielbienia
Znalazł Rasyń swego Mola!

[цыт. па: 4, с. 402]

І, нібыта нічога не здарылася, зноў паклаў кніжку на столік. Пасля абеду пані Янавічова, нічога не ведаючы, хацела зрабіць графу Молю камплімент і наўмысна завяла гутарку пра яго «Бераніку». Ашчасліўлены Моль «*duszę swoją pod skromną autora ukrywał miłą*» [4, с. 402]. Але тым часам кожны госць, убачыўшы на вокладцы прыпісаныя радкі, хочучы не хочучы прыкусіў вусны. Урэшце ўзяў кнігу і сам Моль. Можна лёгка ўявіць сабе ягоную радасць... Назаўтра ўвесь горад ведаў гэтае чатырох-радкоўе на памяць.

Пра трапнасць і віртуознасць Гарэцкавых твораў сведчыць яшчэ адзін выпадак з салону. Так, паэт не заўсёды, але часам заікаўся. Прыпадкі ікоты, як здавалася Гарэцкаму, вельмі сарамацілі яго, бо як толькі ён запінаўся, то хвілін колькі не мог вымавіць слова. Адночы, вяртаючыся з-за мяжы, ён спыніўся на некаторы час ў доме панны Велёпольскі, якая славілася сваёй пекнатою, розумам, кемлівасцю і становішчам у арыстакратычным свеце – была нечым падобная на сённяшнюю «ільвіцу». Гарэцкі, сам не зусім прывабны з выгляду, вельмі любіў прыгожых кабет. Панна Велёпольска з першага разу яго надзвычайна заінтрыгавала. Тады ці з-за нервовага перажывання, ці з-за прыпадку паэт раптам у размове з ёю пачаў заікацца. Нягледзячы на тое, што імя Гарэцкага на той час выклікала вялікую пашану, паненка пырснула смехам яму проста ў вочы. Паэта гэта закранула за жывое, але ён зрабіў выгляд, што не заўважыў абразы. Пасля, праз некаторы час, кожная дама папрасіла яго напісаць штосьці на памяць у сваім альбоме, таму што ўвогуле Гарэцкага нельга было не палюбіць з першага знаёмства, і ў кожным салоне ён за вельмі кароткі час заваёўваў увагу і сэрцы як гаспадароў, так і гасцей... Альбомы пасыпаліся градам. Панна Велёпольска, прымадонна ў тым таварыстве, падала свой альбом першая. Гарэцкі ж, ні на хвіліну не задумаўшыся, напісаў:

W tych wierszach pozostanie dwóch wad pamięć wieczna:
Ja, żem był zajękliwy, – Pani, że niegrzeczna.
I rzekną potomkowie, czyniąc porównanie,
że tam winna natura, – tu złe wychowanie.

[цыт. па: 4, с. 402–403]

Аднак панна Велёпольска таксама была вядомая сваёй дасціпнасцю і ўменнем хутка прыняць рашэнне. І яна не спынілася на прачытанні з'едлівага запісу Гарэцкага ў яе альбоме, паслаўшы яму ў Вену наступны адказ:

Błędny, choć dowcipnym, często mędrków zdanie
Gdyż śmiech płodem natury tak, jak zająkanie...,
A kto dowcip zaostrza i płeć słabą łaje,
Dobrego wychowania dowodu nie daje.

[цыт. па: 4, с. 593–594]

Гарэцкі часта імправізаваў і падчас вясёлых застолляў, дзе збіраліся лепшыя прадстаўнікі віленскай інтэлігенцыі. Так, у памяці нашчадкаў і мемуарыстаў засталася наступнае чатырохрадкоўе:

Winko drogi dar est nieba,
Ale bądź mużo ostrożna –
Przy winku milczeńie nie można,
A dzisiaj milczeńie potrzeba!

[цыт. па: 6]

У дачыненні да самых блізкіх людзей Гарэцкі таксама не цураўся выкарыстоўваць сваю здольнасць да трапных экспромтаў. Напрыклад, калі жонка ўпарцілася наконт вырашэння нейкай праблемы, яна атрымоўвала наступнае «прысвячэнне»:

Kiedy się żona upiera na swoim,
Mówcie jej wtenczas mężowie:
«Ty, która jesteś tylko żebrem moim,
chcesz rozkazywać mej głowie».

[цыт. па: 6]

Характэрна, што ў дадзеным выпадку мы маем справу не са злосным сарказмам, а з дабрадушным гумарам. Калі ж гутарка заходзіла пра абарону нацыянальных інтарэсаў, Гарэцкі заставаўся рэзкім і бескампрамісным.

Славіцца яшчэ адзін кароценькі надпіс Антона Гарэцкага, за які паэт ледзь не быў зняволены. На магіле старэйшага камандзіра расійскай арміі замест напісанага раней «Polskie bandyty zabili tego» Гарэцкі змясціў «Ruska świnia zabita, co do polskiego wlaźła żyta» [цыт па: 7].

Такая славесная барацьба цягнулася даволі доўга. Але гэтыя кароценькія і змястоўныя экспромты, напоўненыя сарказмам або гума-

рам і надзелены афарыстычнасцю, праславілі Антона Гарэцкага не толькі ў літаратурных колах грамадства, але і сярод усёй інтэлігенцыі тагачаснай Вільні. Для нас жа яны ажыўляюць асобу паэта і даказваюць, наколькі не зусім сур'ёзны жанр здольны закранаць зусім сур'ёзныя праблемы і стаць вартасным паказальнікам таленавітасці і папулярнасці аўтара.

Літаратура

1. ЦНБ, ф. 23, воп.1, адз. заг. 375, арк. 5.
2. *Ciechanowska Z.* Gorecki Antoni // *Polski Słownik Biograficzny*, t. 8. Wrocław; Krakow; Warszawa; Zakład narodowy imienia Ossolickich: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1959–1960, s. 306–309.
3. Miejska Biblioteka Publiczna we Włocławku, <http://www.biblioteka.wloclawek.pl>.
4. *Morawski S.* Kilka lat młodości mojej w Wilnie. Warszawa, 1959.
5. *Odyniec A. E.* Wspomnienia z przeszłości. Warszawa, 1884.
6. *Orłowska J.* Żołnierz czy poeta? Koleje życia i twórczości Antoniego Goreckiego // *Nasza gazeta*. Wilno, 2001. № 32 (521), <http://www.nasza-gazeta.tripod.com>.
7. *Tarasiewicz I.* Rodzinne gniazdo dwu szlacheckich rodzin // *Nasza gazeta*. Wilno. № 16 (452), <http://www.nasza-gazeta.tripod.com>.

ТЮТОРСТВО

Т. А. Стук

«Qui docit, dicit!»

«Все, что усвоено, в свою очередь должно быть передаваемо другим и для других. Как можно больше спрашивать, спрошенное – усваивать, тому, что усвоил – обучать. Эти три правила дают возможность ученику побеждать учителя». Я. А. Коменский

Тьюторская позиция возникла как сопровождающая и обслуживающая новое, расширенное образовательное пространство традиционной школы. На сегодняшний день тьюторская система работы является полноценной системой поддержки процесса построения индивидуальной образовательной программы учащимися.

В связи с возрастанием интереса к процессу индивидуализации образования в рамках программы модернизации начались переносы тьюторской практики из сектора «школа» в другие сектора образования: в дошкольное, дополнительное и вузовское образование.

Кто же такой тьютор? Тьютор (от лат. «tucrí» – заботиться, защищать, оберегать) – это человек, иницирующий образовательные потребности обучаемого, обычно его сверстник, более успевающий и авторитетный. Он привлекается к организации учебного процесса самостоятельно либо